

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

Kísérő nélküli kiskorú migránsok

A közép-amerikai gyermekmigráció

Tudományos diákköri dolgozat

Jelige: Hópehely

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. A migráció elméleti háttere	5
1.1. Terminológiai magyarázatok, a migráció fogalma és típusai	5
1.2. A kutatást nehezítő tényezők és a rendelkezésre álló adatbázisok	9
2. Kísérő nélküli kiskorúak a nemzetközi migrációban – különös tekintettel a közép-amerikai gyermekmigránsokra	10
2.1. A nemzetközi migrációra vonatkozó számszerű adatok	10
2.2. A közép-amerikai gyermekmigráció okai	12
2.3. A kísérő nélküli gyermekmigránsok USA-ba vezető útja.....	16
3. A gyermekmigránsok jogai	17
3.1. A kiskorú migránsok a nemzetközi jogi szabályozásban.....	17
3.2. A közép-amerikai kísérő nélküli gyermekmigránsok jogai a gyakorlatban.....	20
3.3. Megoldási kísérletek a kísérő nélküli gyermekmigránsok védelmére	22
Összefoglalás	25
Mellékletek	26
Felhasznált irodalom	28
Internetes források	28

Bevezetés

A migráció az emberiség történelmével egyidős folyamat, az utóbbi néhány évtizedben azonban a globalizáció következményeként új fázisba lépett, soha nem látott méreteket öltött. A földrajzi tér szerepe megváltozott, a liberalizáció eredményeként a határok megnyíltak, lehetővé vált a termékek, a szolgáltatások, a tőke, az információ és az emberek gyors áramlása az országok vagy akár a kontinensek között. A világ eltérő fejlődési üteme miatt jelentős egyenlőtlenségek jöttek létre a különböző régiók között a gazdasági fejlettség, az életszínvonal vagy a létbiztonság tekintetében, ennek következtében egyes területek különösen vonzóvá váltak a körülményeiken javítani próbáló embermilliók számára. A nemzetközi migráció összetettségénél és kiterjedtségénél fogva a XXI. század egyik legnagyobb globális kihívásává vált. A *Nemzetközi Migrációs Szervezet* 2010-es adatai szerint a világ népességének 3,1%-a, azaz 214 millió ember migráns. Ők együttesen a világ 5. legnépesebb országát alkotnák.¹ A migrációs folyamat megváltoztatja az országok vallási, illetve etnikai összetételét, hatást gyakorol a politikára, a gazdasági fejlődésre, a biztonságra és a mindennapi életre is.

Mindezek tekintetében napjainkra már bebizonyosodott, hogy a kérdés globális összefogást igényel, hatékony megoldásokat csak világszintű együttműködéssel lehetne találni a problémára. A legtöbb állam azonban, köztük a legnagyobb befogadó országok is, pl. az Amerikai Egyesült Államok a szuverenitásához ragaszkodva nemzetállami szinten igyekszik kezelni a folyamatot. Regionális szinten az Európai Unió nevéhez köthető érdemi próbálkozás egy közös migrációs politika kialakítására.² Az ezekhez hasonló regionális vagy globális együttműködési kísérleteket azonban nehezítik az országok közötti konfliktusok, valamint a válságok, mint például a 2008-2009-es gazdasági és pénzügyi világválság, amelynek fontos következményei voltak/vannak a migrációra nézve. Egyrészt nagymértékben visszafogta a folyamatot, illetve változásokat hozott az addig fennálló migrációs trendekben, másrészt viszont felerősítette a nemzetek közötti, az együttműködést hátráltató bizalmatlanságot, fokozta a fejlett országokban jelenlévő idegengyűlöletet. Sok ország szigorított a bevándorlási törvényein, több bevándorlót, köztük jelentős számú uniós állampolgárt is kiutasított – például

¹ <http://iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html>

² Ennek prioritásait a Tamperei (1999-2004) és a Hágai Program (2004-2009), az Európai Bevándorlási és menekültügyi Paktum (2008) és a Stockholmi Program (2010-2014) rögzítik.

Belgium³ –, vagy jobban támogatta az önkéntes hazatérést, ahogy Spanyolország is tette.⁴ A gazdasági helyzet jelentős romlása, az államadósság növekedése és a magas munkanélküliség következtében ugyanis a fejlett országok állampolgárai veszélyeztetve érezték állásaikat a bevándorlók miatt, rájuk egyre inkább „élősködőként” kezdtek tekinteni. A migráció hazánkat is érinti, hiszen sok magyar egyes nyugat-európai országokban próbál jobban fizető állást találni. A válság következtében az Európai Unió is újragondolni kényszerült a Schengen-övezetet, amely az uniós állampolgárok számára biztosítja az Unió belső határai közötti szabad, ellenőrzés nélküli határátlépést. A migráció a gazdasági stabilizációt követően újra fokozódni fog, a *Nemzetközi Migrációs Szervezet* előrejelzése szerint 2050-re a migránsok száma meg fogja haladni a 400 milliót, ez a szám a mostani állapothoz képest 68%-os növekedést jelez.⁵ Jól látható tehát, mekkora kihívással állunk szemben. (Pólyi 2011, 2012)

Annak ellenére, hogy a migráció hatással van akár mindennapi életünkre is, bizonyos szegmenseiről hiányosak az ismereteink. Ilyen például a kísérő nélküli kiskorúak migrációja. Számuk az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt, és új kihívást jelentenek a migrációs politikák számára. Ők azok, akik a legsebezhetőbb alanyai a migrációnak, gyakran esnek erőszak áldozatául, jogaik ismeretének hiányában nem tudják érvényesíteni azokat. Úgy gondolom, Magyarországon az emberek többsége tisztában van az afrikai gyermekek embertelen életkörülményeivel, amelyek arra a döntésre sarkallják őket, hogy országukból kivándorolva próbáljanak egy jobb életet biztosítani maguknak. Véleményem és tapasztalataim szerint a legtöbb embernek viszont nincs tudomása a hasonlóan rossz helyzetben élő közép-amerikai kiskorúakról, az országaikban tomboló erőszakról és a hihetetlen méreteket öltő szegénységről, ezért döntöttem úgy, hogy őket választom dolgozatom témájának. Minél több figyelmet kapnak ugyanis világszerte, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy valami változásnak induljon velük kapcsolatban. Dolgozatomban az ő helyzetük kerül bemutatásra, kutatási kérdéseim között szerepel, hogy ezek a kiskorúak milyen indíttatásból indulnak útnak, mi a fő célpontjuk, milyen nehézségekkel kell

³ Belgiumban a megélhetéshez szükséges anyagi források hiánya miatt kiutasított uniós állampolgárok száma 2011-ben nem érte el az ezret, 2013-ra számuk megháromszorozódott. A kiutasítottak között első helyen a románok és bolgárok állnak, de szép számban vannak francia, holland és spanyol állampolgárok is.

⁴ Spanyolország 2008-ban indította az Önkéntes Hazatérést Támogató Programot, melynek értelmében a munkanélküli segélyre jogosult bevándorlók, ha önként visszatérnek hazájukba, a hazatérés előtt megkapják a segély 40%-át, a fennmaradó részt pedig a hazatérés után egy hónappal. A program elsősorban a marokkói, ecuadori és kolumbiai bevándorlókat érintette, de annak a 19 országnak az állampolgárai is igényelheték a segélyt, melyekkel Spanyolországnak társadalombiztosítási egyezménye volt érvényben.

⁵ http://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Newsrelease/docs/WM2010_FINAL_23_11_2010.pdf

szembenézniük az út során, az indulástól a hazatoloncolásig hogyan sérülnek jogaik, valamint megvizsgálom azt is, hogy milyen nemzeti, regionális, illetve globális akciótervek/programok születtek az őket érintő kérdésekben.

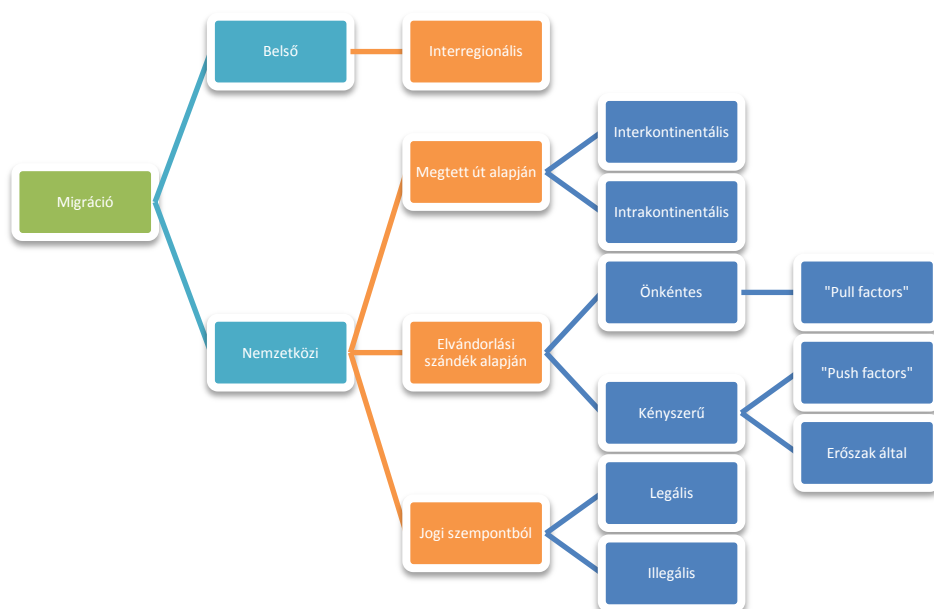
1. A migráció elméleti háttere

1.1. Terminológiai magyarázatok, a migráció fogalma és típusai

A mobilitás és a migráció

A mobilitás és a migráció fogalmát a köznyelvben gyakran egymás szinonimájaként használjuk, ám jelentésük a szakirodalomban különbözik. „A mobilitás egy olyan kisebb távolságra történő elmozdulás, ami nem feltétlenül jár együtt a lakóhely megváltoztatásával. Azaz a mobilitás egy tágabb fogalom, és ennek része a migráció.” (Nemes Nagy J., 1998. p. 225.) „A migráció egy hosszabb időtartamú és végleges szándékú mozgás, ahol a lakóhely más célokkal együttesen történő megváltozásáról beszélünk, amit a belső vándorlás esetén statisztikailag egy közigazgatási, a külső vándorlás esetén elismert államhatár átlépésével regisztrálnak.” (L. Rédei, 2004. pp.13-14.)

1. ábra: A migráció típusai

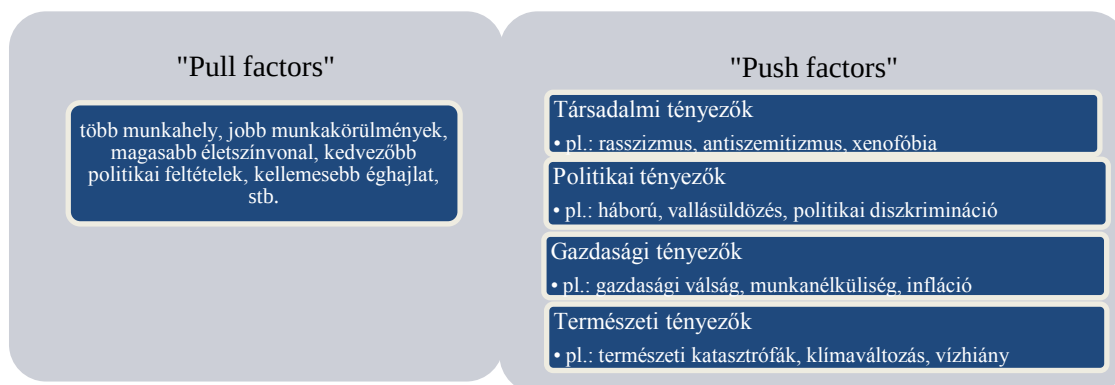
Forrás: saját szerkesztés

A belső (intern) migráció egy adott országon belüli népességmozgásokat (pl. falvakból városokba irányuló, vagy régiók közötti vándorlások) jelöli. (Karoliny-Mohay) A migráció e típusa nem témája a dolgozatomnak. *A nemzetközi (extern) migráció* „az Európai Unió által is elfogadott ENSZ-meghatározás szerint *az emberek azon helyváltoztató tevékenységét nevezzük nemzetközi migrációnak, amelynek során nemzetközileg elismert országhatárt lépnek át, és a befogadó országban életvitelszerűen legalább 12 hónapig tartózkodnak.*” (Pólyi, 2011. p.15.)

A nemzetközi (extern) migráció esetében előfordulhat kontinensek közötti (interkontinentális) vagy egy adott kontinens országai közötti (intrakontinentális) népességmozgás, mely több államot érint: van egy küldő vagy kibocsátó állam, esetleg egy tranzitállam és egy fogadó állam. „*A tranzitállamok azok az országok, ahol a vándorlók több-kevesebb időt töltenek, de nem ezek jelentik számukra a célországot.* Egyes esetekben több ilyen tranzitország ún. *vándorlási folyosókat* alkot.” (Pólyi, 2011. p.24.) A világ legnagyobb ilyen folyosója az USA és Mexikó között található, amely témám szempontjából kiemelkedő fontosságú.

Az elvándorlási szándék alapján különbséget tehetünk *kényszerszermigráció* és *önkéntes migráció* között. A migrációs döntésekben fontos szerephez jutnak a vonzási és taszítási tényezők („*push and pull factors*”). A migráció okait feltáró első elmélet Ernst Georg Ravenstein nevéhez fűződik (1885), aki az elvándorlást a földrajzi terek „vonzó”, ill. „taszító” adottságaival magyarázta. A migráció kutatása a 20. század közepétől vált intenzívebbé, és napjainkra a Ravenstein-i elmélet kiegészült közgazdasági megközelítéseken alapuló elméletekkel, a kapcsolati hálók, ill. intézmények szerepét vizsgáló kutatásokkal és a kumulált okság elméletével. A migrációs döntések eltérő társadalmi, kulturális, gazdasági kontextusa alapján a vándorlásnak különböző típusai vannak. Ha önkéntes (szándékos) migrációról beszélünk, akkor a vonzási tényezők („*pull factors*”) hatására az egyén önszántából, saját elhatározásából dönt lakóhelye megváltoztatásáról. A kényszerű migráció vagy a taszító tényezők („*push factors*”) hatására, de még önként történik, vagy az elköltözést erőszakkal hajtják végre. A taszító tényezők négy típusát különböztetik meg a migráció-kutatók. (Szalkai, 2010.) (2. ábra)

2. ábra: A vonzási és tasztítási tényezők

Forrás: saját szerkesztés

A kényszmigráció fogalmánál felmerül a *menekültek* fogalma. „Az ENSZ égisze alatt született meg a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi genfi egyezmény és az ezt módosító 1967. évi jegyzőkönyv. A nemzetközileg elfogadott meghatározás szerint menekült az, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való vélelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkezve és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni.”⁶ Ez a fogalommeghatározás kizárja az ún. gazdasági indíttatású menekülteket, holott ez a kategória a legnépesebb.” (Pólyi, 2011. p.21.)

Jogi szempontból kiemelkedő jelentőségű, hogy *legális* vagy *illegális migrációról* van-e szó. Legális migráció során az egyének a szükséges okmányok birtokában vándorolnak egyik államból a másikba, illegális migráció esetén pedig ezek hiányában. Ez utóbbi esetben lehet szó átszökésről, vagy embercsempészetéről, és az azzal összefonódó emberkereskedelemről. (Szűcs - Siska, 2008. p.2.) A legális/illegális migráció kérdése azzal az alaptétellel függ össze, hogy az államok meghatározhatják, hogy milyen feltételek mellett engedélyezik külföldiek számára a területükre való belépést, az ott tartózkodást, illetve, hogy milyen feltételekkel távolíthatóak el a külföldiek az államterületről. (Bruhács, 1999. p.239.) Fontos megemlíteni, hogy a *Nemzetközi Migrációs Szervezet* és a legtöbb NGO helyesebbnek tartja az illegális bevándorló helyett az *irreguláris bevándorló* fogalmának használatát, ugyanis az illegális

⁶ <http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/pdf/informacioforrasok/egyezmények/az-1951-es-egyezmény-es-az-1967-es-kiegészítő-jegyzőkönyv.html>

kifejezés azt sugallja, hogy a migráns valamilyen bűncselekményt követett el, viszont az esetek nagy többségében csak az adminisztratív szabályokat és az eljárás menetét sértette meg. (Pólyi, 2011. p.20.)

A migráció többféleképpen érintheti a gyermekeket. Bizonyos esetekben a szülők kivándorolnak, és gyermeküket hátrahagyják az anyaországban. Más esetekben a gyermeket is magukkal viszik, végül pedig előfordulhat, hogy egy gyermek dönt a kivándorlás mellett, és egyedül indul útnak. Dolgozatom fő témája a *kísérő nélküli gyermekmigránsok* helyzete, így a következőkben ezt a fogalmat szeretném több definíció közös vonásai alapján meghatározni. A kísérő nélküli gyermekmigránsok általában azokat a 18 év alatti gyermekeket jelentik, akik a migráció alatt megtett utat szüleik vagy egy törvényes gyám hiányában teszik meg. A kísérő nélküli bevándorló gyermekeket az USA és az Európai Unió egyaránt úgy határozza meg, mint „azok a 18 év alattiak, akik nem állnak legalább egy szülő vagy egy törvényes gyám gondoskodása alatt az országba lépés időpontjában, vagy kísérő nélkül maradnak az országba lépést követően, illetve azok, akik nem rendelkeznek az adott országban olyan családdal vagy törvényes gyámmal, akik róla gondoskodni akarnak vagy képesek.”⁷

A kísérő nélküli kiskorúak migrációs döntéseit kikényszerítő körülmények a világ különböző részein hasonlóak. A belga Payoke NGO emberkereskedelem áldozatai körében vizsgálta a gyermekeket fenyegető veszélyeket, melyeket 4 csoportba sorolt: 1. Szexuális kizsákmányolás: prostitúció, pornográfia, kirakatokban, interneten, éjszakai klubokban, bárokban, kávézókban, ügynökségek alkalmazásában (au-pair, modellkedés) történő szexuális kizsákmányolás. 2. Gazdasági kizsákmányolás – házimunka: gyerekfelügyelet, takarítás; építőipar: ácsmunkák, felújítás, burkolás; mezőgazdaság: gyümölcsstermesztés, fóliasátrakban, farmokon végzett munka; élelmiszeripar: vágóhidakon, konzervgyárakban végzett munka; gépkocsin–szállításban, autósóban végzett munka, kikötői munka; textilipar: mosodákban, varrodában, hasznátruha-kereskedésben; utcai árusként: kalóz CD-k, DVD-k, virág árusítása, szórólapok osztása; ügynökségek alkalmazásában végeznek rosszul fizetett munkát; sportban, pl. futballban, lóistállóknál dolgoztatják őket; szerveik eladására kényszerülnek. 3. Bűnözéshez kapcsolódó kizsákmányolás: zsebtolvajlás, bolti tolvajlás, drogcsempészet. 4. Emberkereskedelem: illegális örökbefogadás, gyerekkereskedelem, kényszerházasság, erőszakos katonai sorozás, koldulás. (Frontex, 2010, p.20-21)

⁷ <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=823>

A világ különböző régióiban fokozódó kísérő nélküli gyermekmigráció összehasonlító elemzése meghaladja dolgozatom kereteit és további kutatómunkát igényel, de eddigi kutatásaim azt mutatják, hogy a közép-amerikai kísérő nélküli gyermekmigrációt többnyire hasonló okok váltják ki, ezekre a későbbiekben részletesebben is kitérek.

1.2. A kutatást nehezítő tényezők és a rendelkezésre álló adatbázisok

A nemzetközi migránsokra vonatkozóan sokáig nem állt rendelkezésünkre elegendő statisztikai adat. A helyzet megváltoztatására első lépésként az ENSZ tett kísérletet ajánlásai megfogalmazásával 1998-ban. 2000-re az OECD országok már olyan népességfelméréseket végeztek el, amelyek tartalmaztak a külföldön született és az országban élő külföldi állampolgárokra vonatkozó adatokat. Egy adott állam vagy térség népességének mennyiségi változását a *nettó migrációs áramlás* adatai mutatják, amelyet a bevándorlás és a kiáramlás különbségéből számolhatunk ki. A kiáramlásra vonatkozó adatok nem megbízhatók, hiszen a kivándorlással kapcsolatban nincsenek bejelentési kötelezettségek. A bevándorlás feltételei azonban az esetek többségében szigorúan szabályozottak, ezért a bevándorlási adatok sokkal megbízhatóbb forrást jelentenek, ám ezek csak a legális bevándorlók számát mérik. Nagyban nehezíti a migránsok statisztikai nyilvántartását, hogy az illegális/irreguláris migránsok a hatóságok előtt rejtve maradnak, az ő számukra csak becslésekből következtethetünk. (Pólyi, 2011. pp.18-20.) Tanulmányom során elsősorban az ENSZ, az UNICEF, a Nemzetközi Migrációs Szervezet és a Migration Policy Institute (MPI) adataira támaszkodtam. A közép-amerikai kísérő nélküli migráns kiskorúakról szóló magyar kutatások hiányában hazai forrásokat nem tudtam igénybe venni. Az őket érintő kérdésekben a Catholic Relief Services szervezet 5 NGO-val közösen végzett kutatásának eredményeire támaszkodtam.⁸ A felmérés során 757 12 és 17 év közötti felügyelet nélküli migránst interjúvoltak meg különböző menedékhelyeken, fogva tartó helyeken, illetve határátkelő pontokon. A későbbiek során többször fogok rájuk hivatkozni.

⁸ <http://www.crsprogramquality.org/storage/pubs/peacebuilding/LACRO%20Migration-final.pdf>

2. Kísérő nélküli kiskorúak a nemzetközi migrációban – különös tekintettel a közép-amerikai gyermekmigránsokra

2.1. A nemzetközi migrációra vonatkozó számszerű adatok

A Nemzetközi Migrációs Szervezet becslései szerint 2010-ben a nemzetközi migránsok száma kb. 214 millió fő volt.⁹ A nemzetközi migráció kontinentális megoszlását az alábbi táblázatból olvashatjuk le.

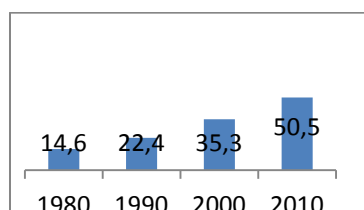
1. táblázat: A nemzetközi migráció kontinentális megoszlása

A nemzetközi migráció alakulása 1990-2010 (millió fő)							
Év	Világ	Afrika	Ázsia	Európa	Észak-Amerika	Latin-Amerika	Óceánia
1990	155,5	15,9	50,8	49,4	27,7	7,1	4,4
1995	165,9	17,9	48,7	54,7	33,6	6,2	4,7
2000	178,5	17,1	51,9	57,6	40,4	6,5	5
2005	195,2	17,7	55,1	64,4	45,6	6,8	5,5
2010	213,9	19,3	61,3	69,8	50,0	7,5	6

Forrás: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2009): Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision

Latin-Amerika és a Karib-térség a nemzetközi migráció mintegy 15%-nak ad otthont. A fő befogadó országok Argentína, Venezuela, Mexikó és Brazília. A térség országainak azonban az elmúlt 10 év során 11 milliós migrációs veszteséggel kellett számolnia. (Közép-Amerika 6,8 millió, Dél-Amerika 3 millió, karibi-szigetek 1,2 millió). A latin-amerikai és a karibi-térség kivándorlóinak fő befogadó országai az USA, Argentína, Spanyolország, Venezuela és Kanada. Az Amerikai Egyesült Államok, a világ elsőszámú befogadó országa, a latin-amerikai és karibi kivándorlók 2/3-át fogadja. A 2010-es népszámlálás szerint az USA-ban 50,5 millió hispán/latino élt, amely az ország legnagyobb etnikai kisebbségét jelenti. (3. ábra) Az USA bevándorlói közül jelentős a közép-amerikaiak száma. (2. táblázat) (Pólyi, 2011., 2012.) A térségből érkezők nemzetiségük szerinti besorolását a 4. ábra mutatja.

3. ábra: A hispán lakosság növekedése az Egyesült Államokban (millió fő)

Forrás: Pólyi, 2012. pp.25.

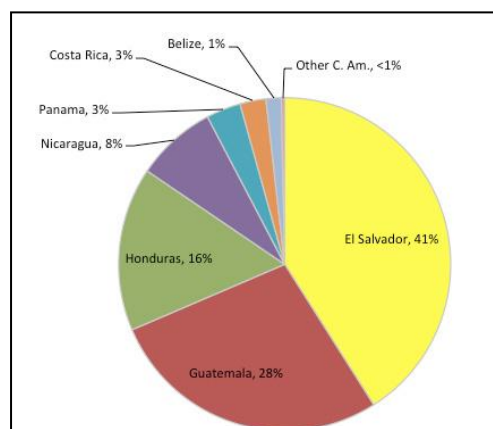
⁹ <http://iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html>

2. táblázat: A közép-amerikai bevándorlók száma és az összes bevándorlóhoz viszonyított aránya az USA-ban

Év	Közép-amerikai bevándorlók száma	Az összes bevándorlóból közép-amerikai származású (%-ban)
1960	48 900	0,5
1970	113 900	1,2
1980	353 900	2,5
1990	1 134 000	5,7
2000	2 026 200	6,5
2010	3 052 500	7,6
2011	3 085 400	7,6

Forrás: US Census Bureau, 1960-2000 Decennial Censuses, 2010 and 2011 American Community Surveys

4. ábra: Az USA-ban tartózkodó közép-amerikai bevándorlók anyasországi besorolása (2011)

Forrás: US Census Bureau, 2011 ACS

A világ teljes migráns népességének 15%-a, azaz 35 millió fő 20 év alatti.¹⁰ 2012-ben a Föld összes menekültjének 46%-a kiskorú volt.¹¹ A gyermekek száma a migráció folyamatában tehát jelentős. A kiskorúak, felnőtt társaikhoz hasonlóan többnyire a fejlődő országokból vándorolnak ki. A 0-19 évesek aránya a teljes migráns népességhez viszonyítva Afrikában a legnagyobb (30%), a második helyen Latin-Amerika és a Karib-térség áll (24%), majd Ázsia következik (20%).¹² Az afrikai és ázsiai kísérő nélküli kiskorúak általában az Európai Uniót választják célpontjuknak. A kontinensünkre érkező gyermekmigránsok növekvő száma miatt a probléma az utóbbi években egyre fontosabbá válik az Európai Unió számára, ezért 2010-ben az Európai Bizottság a kísérő nélküli kiskorúak fokozottabb védelme érdekében cselekvési tervet fogadott el, melynek célja a gyermekek jogainak tiszteletben tartása.¹³ A legtöbb kísérő nélküli kiskorút Olaszországban, Franciaországban, Görögországban,

¹⁰<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UpivnL0w0JYJ:www.worldwewant2015.org/file/398014/download/432420+&cd=4&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>

¹¹http://unhcr.org/globaltrends/june2013/UNHCR%20GLOBAL%20TRENDS%202012_V05.pdf

¹²<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UpivnL0w0JYJ:www.worldwewant2015.org/file/398014/download/432420+&cd=4&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>

¹³http://ec.europa.eu/magyarország/press_room/press_releases/20120928_menekultugy_gyermekevedelem_hu.htm

Spanyolországban és Németországban regisztrálták. Magyarország esetében 2009-2011 között a Bevándorlási Hivatal és a Rendőrség 1000 kiskorút fogott el.¹⁴

Az EU-ba érkező kísérő nélküli kiskorúak a nigériai migránsok kivételével többnyire fiúk, legtöbbjük 16-17 éves. Az Eritreából és Etiópiából érkezők az esetek többségében az átlagnál fiatalabbak, általában 15 éven aluliak. A legfiatalabbak viszont (10-13 évesek) Sri Lankáról érkeznek. A kiskorúak többnyire szárazföldön, de akár tengeren vagy légi úton is érkezhetnek, ahogy például a nigériaiak teszik.¹⁵ Az út az Európába érkező kiskorúak számára is legalább annyi veszélyt jelent, mint közép-amerikai társaiknak.

Az Európai Unióhoz hasonlóan az USA-ba érkező kísérő nélküli –főleg közép-amerikai– kiskorúak száma korábban nem tapasztalt mértékben megnőtt az utóbbi néhány évben. 2012 első felében az USA bevándorlási hivatalának emberei majdnem kétszer annyi kiskorút fogtak el, mint a korábbi évek ugyanezen időszakában.¹⁶ A fő kibocsátó országok a felnőtt migránsokhoz hasonlóan Guatemala, Salvador és Honduras. Meglepő módon a gyermekek akár egész kis korban a kísérő nélküli kivándorlás mellett döntenek. Amíg például Észak-Amerikában a 20 év alatti teljes migráns népesség 43%-a 15-19 éves, addig Latin-Amerikában és a Karib-térségben ugyan ez az arány csak 25%-os, azaz itt sokkal jelentősebb a 15 év alatti korosztály kivándorlása. A *Catholic Relief Services* felmérésében megkérdezett közép-amerikai gyermekek 7%-a 12-13 éves, 28%-a 14-15 éves, többsége – 65%-a 16-17 éves volt. Lányok kisebb arányban, de jóval fiatalabb korban vállalkoztak az útra egyedül, mint a fiúk. A legtöbb 12-13 éves gyermek salvadori származású volt.

2.2. A közép-amerikai gyermekmigráció okai

A közép-amerikai gyermekek motivációi hasonlóak a felnőtt migránsokéihoz. A fő okok közé tartoznak az anyaországban uralkodó rossz életkörülmények, az erőszak, a rossz közbiztonság, a lehetőségek hiánya vagy korlátozott mivolta, de a család egyesülése is motiváló tényező lehet. A közép-amerikai térség országai – Panama és Costa Rica kivételével - a Humán Fejlettségi Mutató alapján a közepesen fejlett országok közé tartoznak, Belize a

¹⁴ Ez a szám tartalmazhatja a menedékkérelmet benyújtókat is. Hazánkban 2009-ben a menedékkért folyamodó kiskorúak száma 270 volt, amely az összes igénylő 5,7%-át jelentette. 2010-ben a benyújtott kérelmek száma 150 (az összes 7,1%-a), 2011-ben pedig 61 (3,6%-a) volt.

¹⁵ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/uam/uam_swd_20120928_en.pdf,

http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Unaccompanied_Minors_in_Migration_Process.pdf

¹⁶ <http://ebookbrowse.net/women-s-refugee-commission-forced-from-home-the-lost-boys-and-girls-of-central-america-october-2012-pdf-d423056232>

lista 96., El Salvador a 107., Honduras a 120., Nicaragua a 129., Guatemala pedig a 133. helyen állt.¹⁷

A térség gazdasági nehézségei nem új keletűek. Az 1980-as években Nicaraguában, El Salvadorban és Guatemalában véres polgárháborúk dúltak, melyek romokba döntötték az országok gazdaságát, hatalmasra gerjesztették az inflációt. Az országok népességének több mint a felét érintette a szegénység problémája. A helyzet napjainkra nem sokat változott, a szegénység továbbra is súlyos probléma a térségben. Guatemala népességének több mint fele (51%) él szegénységben, 15%-a pedig mélyszegénységben. Az őslakos, nem városlakó népesség körében ez az arány közel 72%-os.¹⁸ A szegénység következtében a gyermekek körében jelentős az alul- vagy rosszul tápláltság is. Az *UNICEF* szerint Guatemalában az öt éven aluliak körében 10 gyermekből 4 alultáplált (43,3%), az őslakosok körében ez az arány 80%.¹⁹

A közép-amerikai térségben erős a diszkrimináció, főleg a gyermekek, a nők és az őslakos etnikai csoportok körében. Egy őslakos kislány például négyféleképpen szenvedhet el hátrányos megkülönböztetést, egyrészt, mert lány, másrészt, mert kiskorú, harmadrészt, mert őslakos, végül pedig, mert szegény.

A gyermekeket súlyosan érintő probléma az oktatás katasztrofális helyzete a térség országaiban. Az oktatásra nagy hatással van a *machismo*, a férfiak nagyobb befolyása, tekintélye a nőkkel szemben. A gyakorlatban ez annyit jelent, hogy az oktatás ugyan mindkét nem számára elérhető, de a lányok nagyobb eséllyel lesznek iskolaelhagyók azért, hogy az otthoni munkában és a megélhetés előteremtésében besegítsenek. A legfontosabb politikai, gazdasági és társadalmi pozíciókat a társadalom egy szűk rétege, a spanyol leszármazottakból álló elit birtokolja. Az állami oktatási rendszer alacsony színvonala miatt az ő körükben nagy népszerűségnek örvendenek a magániskolák. Az állami oktatás finanszírozásának gyakorlata tovább mélyíti a gazdag és szegény rétegek közötti szakadékot, ugyanis a középszintű és a felsőoktatásra több pénzt fordítanak, mint az elemi képzésre, viszont a társadalomnak csak lényegesen szűkebb rétege jut el a középiskoláig, az egyetemi képzésig pedig az esetek nagy többségében csak az elit. Az állam ezáltal őket támogatja azon szegény rétegek helyett, akik az oktatásból a legtöbbet profitálnák. Emellett kevés figyelmet fordítanak az oktatás fontosságának hangsúlyozására; a nem teljesítményalapú bérezés miatt a pedagógus szakma

¹⁷ United Nations Development Programme, Human Development Reports, 2013 - <https://data.undp.org/dataset/Table-1-Human-Development-Index-and-its-components/wxub-qc5k>

¹⁸ http://www.unicef.org/guatemala/spanish/panorama_18465.htm

¹⁹ http://www.unicef.org/guatemala/spanish/panorama_18467.htm

nagyon népszerűtlen, illetve az osztályozási rendszer hibái miatt a diákok sem kapnak kellő motivációt a tanuláshoz. Az oktatás hiányosságait jól mutatja, hogy egész Latin-Amerikát és a Karib térséget tekintve Közép-Amerika országaiban a legrosszabbak az írni-olvasni tudás mutatói. Guatemala áll a lista legvégén, ahol a 15 éves vagy annál idősebb népesség csak 75,2%-a rendelkezik ezzel az alapvető képességgel 2010-ben. El Salvadorban (84,5%), Hondurason (84,8%) és Nicaraguában (78%- 2005) sem sokkal jobb a helyzet. Panama és Costa Rica a 94,1% illetve 96,2%-os mutatóikkal jóval fejlettebbnek bizonyulnak.²⁰

Az iskolából való kimaradás következtében gyakori, hogy a fiatalok különböző bűnbándák elkötelezett tagjaivá válnak. Ezek a bűnbándák sokszor az iskolában is nyomást gyakorolnak a gyermekekre, és erőszakkal próbálják rábírní őket arra, hogy tagjaikká váljanak. Sokakat sikerül befolyásolni, és letéríteni a helyes útról, amihez hozzájárulnak a Közép-Amerikában oly gyakori családfelbomlások is, melyek következtében a fiatalok számára a különféle bűnbándák biztosítják a valahová tartozás érzését. A bűnszervezetek befolyását jól illusztrálja, hogy a világ legerőszakosabb országa Honduras, itt 2012-ben 7172 erőszakos haláleset volt. Ez a probléma Honduras mellett jelentősen érinti El Salvadort és Guatemalát, kisebb mértékben azonban a térség többi országát is.²¹ A szervezett bűnözés és a kábítószer-kereskedelem nemcsak a gyilkosságok számát növelik, hanem az amúgy is gyenge közép-amerikai intézményeket is aláássák, ugyanis a térség országaiban gyakori jelenségnek számít a hivatalos személyek megvesztegetése és megfenyegetése. A jogállamok nem tudták megszilárdítani hatalmukat, a bűncselekményeket az esetek döntő többségében nem követi jogi megtorlás, az elkövetők többnyire büntetlenül megússzák. Erre jó példa Guatemala esete, ahol az *UNICEF* adatai szerint 2008 és 2009 között a fiatakorúak ellen elkövetett bűncselekmények elkövetőinek 88%-a büntetőjogi következmények nélkül megúsza cselekedetét. Az erőszaknak a legtöbb esetben gyermekek és kamaszok esnek áldozatául, Guatemalában például minden hónapban átlagban 46 kiskorút, főleg tinédzsert ölnek meg, az esetek többségében lőfegyverrel. Az emberölésen kívül gyakori bűncselekménynek számít az emberrablás és a szexuális erőszak is.²²

Amíg a hatóságok nem rendelkeznek kellő tekintéllyel, a nagymértékű a korrupció és a jogi következmények hiánya miatt nem tud javulni a közbiztonság, továbbra is megfélemezhetetlenek maradnak a térségben működő, nagy befolyású bűnbándák, mint amilyen

²⁰ http://www.cepal.org/publicaciones/xml/4/48864/AnuarioEstadistico2012_ing.pdf ECLAC, Statistical Yearbook for Latin America and the Caribbean, 2010

²¹ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_intentional_homicide_rate_by_decade#2010s

²² http://www.unicef.org/guatemala/spanish/panorama_18470.htm

a *Mara Salvatrucha (M-13)*. A bűnszervezet gyakorlatilag minden illegális tevékenységből kiveszi a részét, jellemzően a kábítószer- és emberkereskedelemre, illetve az autólopásra specializálódott, de tagjai kereskednek fegyverekkel is, az amerikai hatóságok az *Al-Kaidával* is összekapcsolták őket. Az *M-13* gyakorlatilag szabadon garázdálkodik az anyaországban, rettegésben és befolyása alatt tart több kisebb várost, de főleg a fővárost, San Salvadort. A legszegényebb negyedekben könnyen találnak utánpótlást a banda számára, a helyi kormányzatok törvényes működését zsarolással, fenyegetésekkel lehetetlenítik el. A fiatalok szempontjából még lényegesebbnek számít a *Barrio 18*, egy salvadori migránsok által Kaliforniában alapított bűnbanda, melyet gyakran illetnek a *fiatalok hadserege* elnevezéssel is, mivel legtöbb tagja általános és középiskolás korú fiatal. A banda döntő részben az USA-ban és Közép-Amerikában űzi illegális tevékenységeit, főleg emberölésre, emberrablásra, ember- és kábítószer-csempészetre, autólopásra, rablásokra specializálódtak. A térséget a társadalmi, gazdasági és politikai problémákon kívül gyakran természeti katasztrófák is sújtják, pl. földrengések, földcsuszamlások. A klímaváltozás hatására megsokszorozódtak a hurrikánok, a trópusi viharok, az árvizek, melyek rengeteg emberáldozatot követelnek, és a mezőgazdasági termőterületek jelentős részét is elpusztítják. A hazájukban uralkodó nyomorúságos körülmények között élő közép-amerikai gyermekek többsége az Egyesült Államokba való bevándorlást látja az egyetlen lehetőségnek arra, hogy kilátástalan helyzetén változtasson. Az „amerikai álmot”, a jobb életkörülményeket, a fejlettebb gazdasági helyzetet, a létbiztonság reményében testi épségük vagy akár életük kockáztatásának árán is a veszélyes út mellett döntenek. Sokukat az motiválja, hogy az Egyesült Államokba kivándorolt, őket hátrahagyó szüleikkel találkozzanak. Az USA-ba történő bevándorlás azonban szigorúan szabályozott. Azoknak, akik állandó tartózkodás céljából szeretnék az Egyesült Államok területére lépni, bevándorló vízumra van szükségük, függetlenül attól, hogy szándékukban áll-e munkát vállalni vagy sem. A vízum megszerzéséhez sok követelménynek meg kell felelni, illetve a folyamat anyagi teherrel is jár, így a közép-amerikai migránsok számára az illegális bevándorlás szinte az egyetlen lehetőség. Az anyaországtól a lehetőségek országáig azonban hosszú és rögös út vezet.

2.3. A kísérő nélküli gyermekmigránsok USA-ba vezető útja

Az európai schengeni egyezményhez hasonló, 2006-os C-4 Megállapodás²³ értelmében négy közép-amerikai ország – Guatemala, Honduras, El Salvador és Nicaragua – állampolgárai szabadon áramolhatnak saját határaik között. Az USA-ba viszont Mexikón keresztül vezet az út, azonban e négy állam polgárai csak érvényes vízum birtokában léphetnek Mexikó területére.²⁴ A bevándorlók számára ez jelenti az első akadályt. A legtöbben a hosszú út első lépcsőjeként a Mexikó és Guatemala természetes határát jelentő Suchiate-folyón kelnek át gumibelsőkből készült tutajokkal vagy egy illegális határátlépésre létrehozott drótkötélpályán. Mexikóba érkezésük után tehervonatokon vagy buszokon utaznak tovább az Egyesült Államok határáig. Sokan a „La Bestia”, azaz a „Szörnyeteg” néven elhíresült tehervonatot választják, amely a guatemalai határtól az USA déli határáig közlekedik. A kb. 2000 km-es utat nagyjából 10-15 szerelvénnel lehet megtenni. A „Szörnyeteg”-re nem érvényes jeggyel szállnak fel, hanem felugranak rá. A fel- és leszállások elhibázása végzetes következményekkel járhat, a vonat egyeseket maga alá temet, mások elveszítik végtagjaikat. Az utasok a vonat tetején, a vagonok között vagy azok belsejében, embertelen körülmények között utaznak. Nem meglepő tehát, hogy a Bestia sok áldozatot követel. A halálvonat útvonalán további veszélyek is leselkednek a kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekekre, gyakoriak a hatóságok zsarolásai, erőszakos cselekedetei vagy az általuk elkövetett fosztogatások. Rajtuk kívül a térségben garázdálkodó fegyveres bűnbandák, pl. a *Los Zetas* – a legbrutálisabb mexikói bűnszervezet is a migránsokra leselkedik. A drogkartell fejenként 2000-3000 dollárt kér a bevándorlóktól, hogy az ellenőrzésük alatt álló területeken áthaladhassanak. Gyakran kényszerítik a migránsokat drogsempészetre, amely a bűnbanda bevételeinek mintegy 50%-át adja. A fennmaradó részt pénzmosásból, zsarolásból, emberrablásból, embercsempészetből, és más bandatagok vagy civilek ellen elkövetett gyilkosságokból szerzik. Minden idők egyik legnagyobb illegális bevándorlók ellen elkövetett merénylete, a 72 halálos áldozatot követelő 2010-es San Fernando-i tömegmészárlás is a *Los Zetas* nevéhez fűződik. A szerencsésebbnek mondható migránsok elérik a kb. 2000 mérföld hosszú Mexikó-USA határt, ahol a „Mexikói Nagy Fal”, azaz egy 651 mérföld kiterjedésű biztonsági kerítés található.²⁵ Az amerikai hatóságok azt remélték, hogy a fal megépítése csökkenteni fogja a bevándorlási szándékot, ám ezzel csak még veszélyesebb helyzetbe sodorták a kétségbeesett migránsokat. A biztonsági kerítés megépítése óta a bevándorlók

²³ http://en.wikipedia.org/wiki/Central_America-4_Border_Control_Agreement

²⁴ http://www.inm.gob.mx/index.php/page/Paises_Visa

²⁵ <http://www.globalsecurity.org/security/systems/mexico-wall.htm>

közül egyre többen a sivatagon át próbálnak meg eljutni az USA-ba, nem számolva a rájuk leselkedő rengeteg veszéllyel, pl. a kiszáradással, a hőgutával vagy a kihűléssel és a veszélyes állatfajokkal. Sokakat itt bizonyos összegért cserébe embercsempészek, coyote-k visznek át. Akik azonban sérüléseik vagy rossz fizikai állapotuk miatt nem tudják tartani az általuk diktált tempót, azokat egyszerűen hátrahagyják. Az embercsempészek többnyire félrevezetik a bevándorlókat az út hosszával kapcsolatban, az általuk 2-3 naposnak mondott gyalogút valójában több mint egy hétig is eltarthat, az elhagyatott helyeken gyakran kirabolják vagy szexuálisan zaklatják a kiszolgáltatott helyzetben lévő migránsokat. A sivatag veszélyei miatt sokan az USA és Mexikó természetes határának számító Rio Grande folyón próbálnak meg átkelni a lehetőségek földjére. Az illegális határátlépés egy másik, kevésbé gyakori módja a földalatti alagutakon való átkelés. Arizona állam egyik határ menti városánál létezik egy vízelvezetésre épített alagút, amelyen a bevándorlók megkísérelhetik az átkelést, azonban a csatornát elárasztó víz gyakran sok migráns életét követeli. Az úton a gyermekekre leselkedő rengeteg veszély miatt sokan életüket veszítik, súlyosan megsérülnek vagy nyomtalanul eltűnnek. 2013 decemberében immár kilencedik alkalommal indult útnak egy közép-amerikai szülőkből álló karaván, hogy Mexikó államait végigjárva megpróbáljanak elveszett gyermekeik nyomára bukkanni. Az akció további célja, hogy felhívja a figyelmet a kísérő nélküli gyermekmigránsok problémájára.²⁶

A közép-amerikai térség országaiban uralkodó körülmények fennállásáig a gyermekek akár életük kockáztatásának árán is neki fognak vágni a veszélyes útnak, abból az egyszerű okból vezérelve, hogy nincs mit veszíteniük. Az út során azok a jogok, amelyek nemzetiségtől függetlenül a világ összes gyermekét megilletik, sajnos többnyire nem érvényesülnek.

3. A gyermekmigránsok jogai

3.1. A kiskorú migránsok a nemzetközi jogi szabályozásban

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 13. cikke így rendelkezik a migrációról:

„1. Az államon belül minden személynek joga van szabadon mozogni és lakóhelyét szabadon megválasztani.

2. Minden személynek joga van minden országot, ideértve saját hazáját is, elhagyni,

²⁶ http://kitekinto.hu/latin-amerika/2013/11/18/la_bestia_a_terror_utjat_jarjak_meg_a_kozep-amerikai_szulk/#.UuelnhDH_IU

valamint saját hazájába visszatérni.”²⁷

A kivándorlás joga tehát mindenkit megillet, a bevándorlás jogát viszont az államok szabályozzák. Az országok a szuverenitás elve alapján a külföldiek számára meghatározzák a területükre lépés, az ott-tartózkodás és a kiutasítás feltételeit.

A migráns gyermekek jogainak védelmében az ENSZ Gyermekek Jogairól szóló Egyezményét kell figyelembe venni. Ez úgy rendelkezik, „gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.” Az Egyezmény preambuluma rögzíti azt a kötelezettséget, miszerint „a különösen nehéz körülmények között élő gyermekeknek különös figyelmet kell szentelni”. A migráns gyermekek ebbe a kategóriába tartoznak.

Az Egyezmény legfontosabb alapelvei a következők:

A hátrányos megkülönböztetés tilalma – azaz egy államnak a joghatósága alatt álló összes gyermek számára azonos jogokat kell biztosítani, figyelmen kívül hagyva a nemzetiségét vagy bevándorlási státuszát, tehát beleértve az illegális bevándorlókat is. Az állam ezen kötelezettsége területiségen alapul, így azokat a gyermekeket is köteles védeni, akik a határon próbálnak meg átkelni.

A gyermek mindenekfelett álló érdeke –, amelynek elsődleges szempontnak kell lennie minden velük kapcsolatos döntésnél.

Minden gyermeknek „veleszületett joga van az életre, valamint a részes államok a lehetséges legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.”

A gyermek szabad véleménynyilvánításának lehetősége az őt érintő kérdésekben, figyelemmel korára és érettségi fokára. – Ennek értelmében „lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák”.

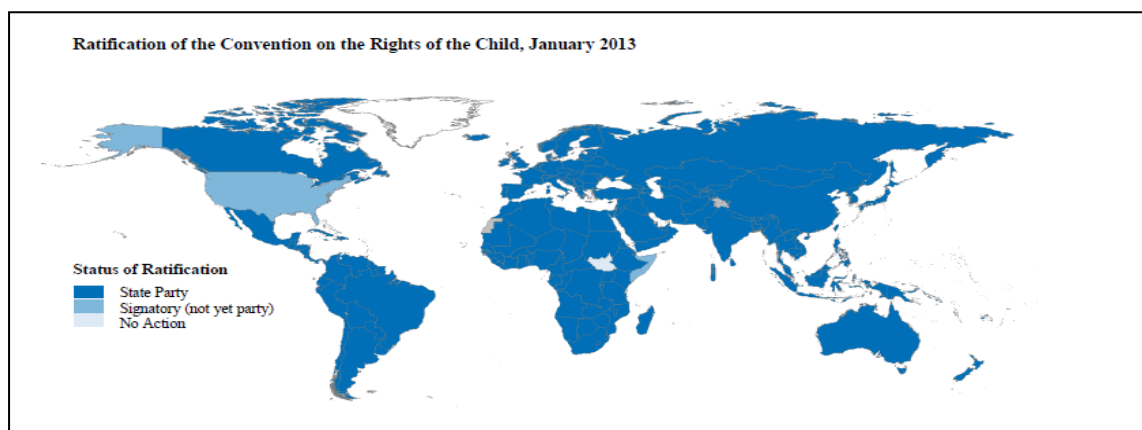
A családegyesítéshez való jog –, ha ez nem ellentétes a mindenekfelett álló érdekükkel. „A részes államoknak pozitív szellemben, emberisésséggel és kellő gondossággal kell megvizsgálniuk bármely gyermeknek vagy szüleinek családegyesítés céljából valamely részes államba való beutazása vagy onnan való kiutazás iránti kérelmét. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak továbbá arról is, hogy az ilyen kérelem előterjesztése ne járjon hátrányos következményekkel a kérelem előterjesztői és családtagjaik számára.”

²⁷ http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

Az erőszaktól való védelem. – A gyermekmigránsokról sok esetben tévesen azt feltételezik, hogy embercsempészeknek, emberkereskedőknek estek áldozatául, így megmentésük érdekében vissza kell küldeni őket anyaországukba. Az is gyakori azonban, hogy a migráns gyermekeket személyiségüket igazoló okmányaik hiányában tévesen felnőttnek minősítik. A nemzetközi jog szerint az illegális migráció kontextusában kerülni kell a gyermekek fogva tartását. Ezt csak végső megoldásként, jogilag megfelelően alátámasztva, a lehető legrövidebb időre lenne szabad alkalmazni, és csakis kizárólag akkor, ha a gyermeknek ez a mindenekfelett álló érdekét szolgálja. Fogva tartás során a gyermekeket a felnőttektől el kell különíteni, valamint biztosítani kell számukra a megfelelő körülményeket, elegendő mennyiségű ételt, orvosi ellátást, oktatáshoz és szabad levegőn történő rekreációs tevékenységhez való hozzáférést. A legtöbb országban azonban a kiskorúakra vonatkozó külön szabályozás hiányában mégis fogva tartják őket, gyakran a szükségleteiket nem megfelelően kielégítő körülmények között.²⁸

Az Egyezményt a legtöbb ENSZ tagállam aláírta, ratifikálta és alkalmazza is. Az Amerikai Egyesült Államok annak ellenére, hogy aktív szerepet játszott az Egyezmény kidolgozásában, aláírta, de nem ratifikálta azt. A közeljövőben sem valószínű, hogy ez meg fog történni, mivel az Egyezmény tiltja a kiskorúak halálbüntetését és életfogytig tartó börtönbüntetését.²⁹

6. ábra: A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény ratifikálása

Forrás: UN Office of the High Commissioner for Human Rights

Az elkövetkezőkben az Amerikai Egyesült Államok és Mexikó kísértő nélküli gyermekmigránsokkal kapcsolatos eljárásait mutatom be, valamint értékelem ezeket az ENSZ Gyermekek Jogairól szóló Egyezményének tükrében.

²⁸ <http://unicef.hu/ismerje-meg/mire-forditjuk-az-adomanyokat/gyermekjogok/gyermekjogi-egyezmeny>

²⁹ Barack Obama úgy nyilatkozott, felülvizsgálja az ügyet, mert a ratifikáció hiányát szégyenletesnek tartja.

3.2. A közép-amerikai kísérő nélküli gyermekmigránsok jogai a gyakorlatban

Az Amerikai Egyesült Államokban elfogott illegális bevándorló kiskorúak esetében először megállapítják, kísérő nélküli-e. Ha igen, akkor 72 órára, (elméletileg) felnőttektől elkülönítve fogva tartják, amely során megállapítják nemzetiségét és korát, felvilágosítást kap továbbá jogairól. Ha a gyermek nem vonja vissza bebocsátási kérelmét vagy menedékkérelmet nyújt be, akkor ezután már a Menekültügyi Hivatal kötelessége gondoskodni róla. Aki továbbra is az USA-ban kíván tartózkodni, az menedéktáviszért folyamodhat, különleges, fiatalok számára létrehozott bevándorlási státuszt, esetleg T-vízumot³⁰ igényelhet, amelyet az embercsempészet áldozatai kaphatnak. Mivel kevesen kapnak hivatalos bevándorlási státuszt, ezért a legtöbb gyermek önként visszavonja bebocsátási kérelmét. Az USA-ban tradicionálisan nem tesznek különbséget a bevándorló felnőttek és a kiskorúak között. A megkülönböztetés hiányában a gyermekeket a fogva tartás és kitoloncolás során ugyanúgy kezelik, mint felnőtt társaikat. Az *Amnesty International* és a *Women's Commission for Refugee Women and Children* 2003-as jelentései szerint a gyermekeket gyakran fiataikorú bűnözőkkel vagy felnőttekkel együtt tartották fogva, illetve nem kaptak megfelelő jogi képviselést. A jelentések hatására történt néhány változás a migráns gyermekeket érintő szabályozásokban, de továbbra is fennállnak bizonyos problémák. Máig rendezetlen például az a kérdés, hogy a kísérő nélküli gyermekmigránsokat sebezhető áldozatként vagy illegális bevándorlókként kezeljék-e. Többségük számára továbbra sem biztosítják az őket megillető jogi képviselést, amelynek hiányában a gyermek nem képes érvényesíteni jogait, nem tudja sikeresen benyújtani menedékkérelmét, így a kitoloncolás sorsára jut.³¹ Az utóbbi években a kísérő nélküli gyermek migránsok számának megugrása miatt a kiskorúakat olyan intézményekben tartják hetekig fogva, amelyek nem gyermekek számára, illetve nem hosszú távú elhelyezésre vannak fenntartva (nincsenek megfelelő higiéniai körülmények, jellemző a túlszűfolttság), a gyermekek pedig általában nem kapnak felvilágosítást jogaikról.

Mexikó esetében az ország területén illegálisan tartózkodó kísérő nélküli migráns gyermekeket gyakran az arra fel nem jogosított helyi rendőrség fogja el. Sokszor nem kapnak felvilágosítást arról, miért veszik őket őrizetbe, illetve az őket megillető jogokról sem kapnak tájékoztatást. A legtöbb esetben napokig nincs lehetőségük a Bécsi Egyezményben

³⁰ <http://www.uscis.gov/humanitarian/victims-human-trafficking-other-crimes/victims-human-trafficking-t-nonimmigrant-status>

³¹ <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=823>

megfogalmazott konzulátusi védelem igénybe vételére.³² Az elfogást követően a gyermekeket olyan helyen tartják fogva, ahol nem biztosítanak számukra megfelelő körülményeket. A kiskorúakat gyakran nem különítik el a felnőttektől, itt sem kapnak megfelelő jogi felvilágosítást, konzulátusi képviselőt. Azok számára, akik Mexikóban bűncselekménynek áldozatai vagy tanúi voltak, a migrációs rendelkezések lehetővé teszik, hogy humanitárius alapon legálisan az országban maradjanak. Azoknak, akiket a hazájukban uralkodó körülmények miatt a hazatoloncolás félelemmel tölt el, a mexikói állam segítséget nyújt, ám ezekről a lehetőségekről az esetek többségében a gyermekek nem kapnak felvilágosítást, így a legtöbbjüket végül hazatoloncolják. A mexikói kormány köteles az országból kitoloncolt közép-amerikai gyermekeket országuk határáig szállítani. Mexikó a kitoloncolásról bilaterális egyezményeket kötött Salvadorral és Guatemalával, Honduras-szal viszont nem történt ilyen megállapodás. Szabályozzák pl. a buszokon utazó gyermekek maximális létszámát, a felnőttektől való elkülönített szállítását, kötelezik magukat arra, hogy a megfelelő védelmet valamint az alapvető szükségleteket biztosítják számukra. A 13 év alatti gyermekeket repülővel kell hazaszállítani, a 13-17 év közöttieket pedig a Gyermekvédelmi Hivatal emberei kötelesek elkísérni az úton, és átadni őket az erre felhatalmazott hivatalnokoknak a hazájukban. A szabályozások ellenére a *Catholic Relief Services* felmérésében megkérdezett gyermekek közül majdnem mindegyik felnőttekkel együtt utazott, és a legtöbbjük nem kapott megfelelő felvilágosítást a deportálás folyamatáról. A hazaérkezés körülményei sem megfelelőek, bár ez nagyban függ az anyaországtól. A feltételek a salvadori gyermekek számára a legjobbak, őket ugyanis állami jóléti intézmények szállásolják el addig, amíg vissza nem kerülnek családjukhoz. A guatemalai gyermekek is ilyen szálláshelyekre kerülnek, bár az ott uralkodó körülmények lényegesen rosszabbak, gyakori például a túlszűfoeltság és a megfelelő személyzet hiánya. A hondurasi gyermekeket várják a legrosszabb feltételek, a hazaérkezést követően velük nem foglalkoznak szociális munkások, nem biztosítanak számukra menedéket. Legtöbbjük ezért azonnal visszafordul, és újra nekivág a hosszú és kockázatos útnak.³³

A fentiek ismeretében egyértelműen megállapítható, hogy a gyakorlati alkalmazás során a kiskorú migránsokat megillető jogok többsége sérül. Az államok általában megszegik a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, az irreguláris bevándorló kiskorúakat bizonyos jogok

³² http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf

³³ <http://www.crsprogramquality.org/storage/pubs/peacebuilding/LACRO%20Migration-final.pdf>

nem illetnek meg az illegális bevándorlási státuszuk miatt. A fogva tartást az államok nem csak végső esetben alkalmazzák, illetve ez alatt nem biztosítják számukra a megfelelő körülményeket, így a fejlődéshez való joguk általában sérül. Hiába illeti meg őket koruknál fogva más elbánásmód, több védelem, mint felnőtt társaikat, koruk téves megítélése vagy az adott ország migránsokra vonatkozó nézetei miatt ezt általában nem kapják meg. Jogaikat nem tudják érvényesíteni, mivel kellő felvilágosítás hiányában nincsenek tisztában azokkal. Nem élhetnek a véleménynyilvánítás jogával az őket érintő kérdésekben, például hazatoloncolásuk vonatkozásában, amely legtöbb esetben nem szolgálja a mindenkifelett álló érdeküket, veszélyezteti a túléléshez való jogukat, és amit ilyen körülmények esetén a nemzetközi jog egyértelműen tilt. Az államok továbbá nem tesznek kellő erőfeszítést annak érdekében, hogy a gyermekeket megvédjék az erőszaktól, pl. Mexikó esetében a kiskorúak gyakran éppen az állami hatóságok erőszakos cselekedeteinek esnek áldozatául.

3.3. Megoldási kísérletek a kísérő nélküli gyermekmigránsok védelmére

A gyermekek jogainak megfelelőbb védelmére, helyzetük javítására különféle próbálkozások történtek és történnek nemzeti, illetve regionális szinten, valamint nemzetközi szervezetek által.

Az Amerikai Egyesült Államok esetében említettem, hogy a gyermekek az esetek többségében nem kapnak megfelelő jogi képviselőt, amelynek hiányában nem tudják megkapni a hivatalos bevándorlási státuszt. Az USA-ban ezért számos non-profit szervezet működik, amelyek önkéntes ügyvédek biztosítanak a gyermeknek, elősegítve ezzel a megfelelő eljárást számukra. Ilyen, önkéntes *pro bono* ügyvédekből álló szervezet a *Kids in Need of Defense (KIND)*, amely nemcsak azt próbálja elősegíteni, hogy az Egyesült Államokban kísérő nélkül tartózkodó kiskorúak az országban maradjanak, hanem több guatemalai NGO-val közösen igyekszik menedéket és orvosi ellátást biztosítani a hazatoloncolt gyermekeknek.³⁴ Az Állampolgársági és Bevándorlási Hivatal 2012-ben létrehozott programjának célja biztosítani a gyermekek számára a *pro bono* jogi képviselőt, amihez több száz jogi céggel és több ezer ügyvéddel tart kapcsolatot országszerte. A program segítséget nyújt azoknak a kiskorúaknak, akiket valamely családtagjuknak adtak át addig, amíg bevándorlási ügyük nem rendeződik. Az embercsempészek áldozatainak a hivatal segít

³⁴ <http://www.supportkind.org/en/>

körülményeik rendezésében.³⁵ Az USA-ban a kísérő nélküli gyermekmigránsok helyzetének megváltoztatására tett legutóbbi kísérlet egy átfogó bevándorlási reformmal kapcsolatos törvénytervezet volt, melyet a Szenátus 2013 nyarán nyújtott be. A tervezet szerint a kísérő nélküli migráns gyermekeknek törvény garantálná egy kirendelt jogtanácsos segítségét, illetve a biztonságos hazatérést.³⁶ Az Egyesült Államok továbbá pénzügyi donorja például a közép-amerikai kísérő nélküli migráns gyermekek hazatérését, családi újraegyesítését, társadalomba való visszaintegrálását támogató programoknak.

Mexikóban számos civil szervezet, valamint a katolikus egyház által működtetett menedékhelyek állnak a migránsok rendelkezésére. Ezek nem kifejezetten a gyermekek számára jöttek létre, de gyakori, hogy nekik is segítséget nyújtanak, ahogy a Nemzeti Migrációs Intézet által működtetett *Grupos Beta* csoport is, amely a veszélyhelyzetben lévő migránsok számára biztosít vizet, élelmet vagy orvosi segítséget.³⁷ Mexikó esetében kizárólag a gyermekmigránsok védelmét szolgáló intézkedések közé sorolhatók a már említett, a kísérő nélküli kiskorúak biztonságos hazajuttatásáról szóló, közép-amerikai országokkal kötött bilaterális szerződések. A közép- és észak-amerikai országok közötti együttműködést és közös irányelvek kidolgozását szolgálja a nemzetközi migráció kérdéseivel foglalkozó, 1996 óta működő regionális multilaterális fórum is, mely évente ülésezik.³⁸ Mexikó a *Nemzetközi Migrációs Szervezettel*, az *ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával* és az *UNICEF-fel* együttműködve több nagyszabású programot hozott létre a kísérő nélküli gyermekek védelmére. Ilyen például *A migráns és hazatoloncolt gyermekek jogainak védelmét szolgáló program*, amely megpróbálja a deportálás folyamatát a lehető legkevésbé fájdalmassá tenni, miközben folyamatosan tiszteletben tartja a gyermekek jogait. Az együttműködés további eredménye a Mexikói Nemzeti Migrációs Intézet és az *UNICEF* közösen létrehozott gyermekvédelmi programja. A programban résztvevő hivatalnokok a Migrációs Intézet alkalmazottai, akiket az *UNICEF* segítségével képeznek ki a migráns gyermekek védelmére. Feladatukat főleg Mexikó északi és déli határánál látják el, ahol átfogó jogi védelmet biztosítanak a gyermekek számára, gondoskodnak azonnali szükségleteikről, krízishelyzetekben beavatkoznak, segítenek a menedékkérelem benyújtásában valamint

³⁵ <http://www.refugees.org/our-work/child-migrants/about-ncric.html>

³⁶ <http://themigrationist.net/2013/08/08/the-rapid-rise-of-unaccompanied-children-in-the-united-states/>

³⁷ http://www.inm.gob.mx/index.php/page/Grupo_Beta

³⁸ A fórum tagjai: Kanada, az USA, Mexikó, Belize, Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua, a Dominikai Köztársaság, Costa Rica és Panama.

<http://www.secretariagrulacuip.org/web/attachments/article/51/a-129-3-c-r.2-Informe%20Mexico%20-%20Comision%20III.pdf>

segítséget nyújtanak az embercsempészet áldozatainak, tájékoztatják a gyermekeket jogaikról. Kötelességük a gyermekek összes, a migráció folyamatával kapcsolatos kérdésére válaszolni, átírányítani őket a számukra fenntartott menedékhelyekre, valamint kitoloncolás esetén, a hazaút során kísérniük kell őket, hogy folyamatos védelmet biztosítsanak számukra.³⁹ Jelenleg több mint 30, gyermekek számára fenntartott menedékhely működik Mexikó területén az északi és déli határokon lévő városokban, közülük néhányat NGO-k tartanak fenn. Az Egyesült Államokból visszatoloncolt gyermekek itt szálláshoz, ételhez, ruhához valamint egészségügyi ellátáshoz juthatnak. A menedékhelyek segítenek továbbá a gyermekeknek kapcsolatba lépni családjaikkal. A rossz anyagi körülmények között élő családok számára előteremtik a szükséges pénzügyi forrásokat a gyermek hazaszállítására és a családjával való egyesítésére. A nemzetközi szervezetekkel való együttműködés eredményeként jött létre a tapachulai Gyermekevédelmi Központ is, ahol a gyermekek számára többek között pihenési és kikapcsolódási feltételeket nyújtanak, információt szolgáltatnak nekik a migrációval kapcsolatban, valamint átfogó jogi védelmet biztosítanak számukra. A központ létrehozásához, amely 2009-ben nyílt meg, Ausztrália, Új-Zéland és Kanada is anyagi segítséget nyújtott.⁴⁰

A fentiek a kiskorúak migrációjának csak „tüneti kezelését” jelentik, érdemi változás eléréséhez fontos lenne a migrációt kiváltó okok kezelésében együttműködni. Ezt hivatottak szolgálni az *ENSZ Milleniumi fejlesztési céljai*, amelynek keretei között „2000-ben 189 ENSZ-tagállam kötelezte el magát amellelt, hogy 2015-ig

1. Véget vetnek a súlyos szegénységnek és éhínségnek (a napi egy dollárnál kevesebből élők arányát felére csökkentik, az éhínségtől szenvedők arányát felére csökkentik)
2. Megvalósítják a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatást
3. Előmozdítják a nemek közötti egyenlőséget és segítik a nők felemelkedését
4. Csökkentik a gyermekhalandóságot
5. Javítják az anyai egészségügyet
6. Küzdenek a HIV/AIDS, a malária és más betegségek ellen
7. Biztosítják a környezeti fenntarthatóságot
8. A fejlesztés érdekében globális partnerséget építenek ki.”⁴¹

³⁹ http://www.unicef.org/mexico/spanish/proteccion_12170.htm

⁴⁰ <http://revistarayuela.ednica.org.mx/sites/default/files/Art.%20H%C3%A9l%C3%A8ne%20Le%20Goff.pdf>

⁴¹ http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/millenniumi_fejlesztési_celok

Mivel a célok többsége a gyermekek körülményeinek javítását célozza meg, ezért a teljesítésben nagy szerephez jut az *UNICEF* latin-amerikai és karibi regionális hivatala.⁴² Az *ENSZ* éves jelentései szerint a térségben az elmúlt években pozitív változások történtek a célok megvalósítására, de a fejlődés üteme a közép-amerikai országokban jelentősen lassabb.

Összefoglalás

A fentiek tekintetében megállapítható, hogy az egyre nagyobb méreteket öltő gyermekmigrációs folyamatban jelentős a közép-amerikai kísérő nélküli kiskorú migránsok száma. Ezek a gyermekek a taszító tényezők hatására, de még önként döntenek a kivándorlás mellett. Irregularis migránsként egyrészt még sebezhetőbbé válnak az út során, másrészt pontos számuk meghatározása lehetetlen, amely nagyban hátráltatja az őket irányzó nemzeti, regionális vagy globális megoldási kísérletek, akciótervek létrehozását. Az utóbbi évek erőteljesebb migrációs áramlásainak hatására Mexikó, mint tranzit- és az USA, mint célország részéről még hatékonyabb próbálkozások kellenének a gyermekek megfelelő védelmére, valamint jogaik tiszteletben tartására. Egy minél több szereplőt magába foglaló, akár globális szintű együttműködésre lenne szükség, amely során a „tüneti kezelésen” kívül nagy hangsúly kerülne a megelőzésre is, azaz a probléma gyökerének számító, a közép-amerikai országokban uralkodó körülmények javítására. Ugyanis amíg a térségben ekkora mértékű a bűnbandák befolyása, ilyen gyakoriak a hatósági visszaélések, a népesség ekkora hányadát érinti a nélkülözés és a mindennapi megélhetés problémája, addig a legtöbben akár életük kockáztatásának árán is, de újra neki fognak vágni a veszélyes útnak, abból az egyszerű okból vezérelve, hogy nincs mit veszíteniük, és ez egy kisgyermek szemszögéből nézve még inkább elkeserítő.

⁴² <http://www.unicef.org/lac/english.html>

Mellékletek

A Suchiate-folyón való átkelés Guatemalából Mexikóba. (2013. augusztus 2., Ciudad Hidalgo, Chiapas, Mexikó)

Közép-amerikai migránsok egy észak felé tartó „halálvonaton”. (2013. augusztus 4. Arriaga, Chiapas, Mexikó)

Elvira Lopez (22), guatemalai illegális bevándorló a tapachulai Buen Pastor menedékhelyen gyógyul 6 hónappal azután, miután egy halálvonat kerekei alá esett az USA-ba vezető út során. Útnak indulása után 5 nappal elaludt a vonat tetején, ahonnan egy faág vetette le.

Közép-amerikai migráns úton az „amerikai álom” felé.

Melvin (16), hondurasi migráns a Hermanos en el Camino menedékhelyen Ixtepec-ben. Aznap estére tervezte az északra indulást egy halálvonat tetején, hogy végül San Francisco-ban bármilyen munkát találjon magának.

Jose Rosales (17), guatemalai migráns az éjszakát a San Juan Bosco-i menedékhelyen tölti Nogales-ben. A fiú azt mondta, korábban 2 évig élt Los Angelesben illegális bevándorlóként, amíg haza nem toloncolták. Úgy döntött, újra nekivág az útnak. Ezúttal Arizona államba próbál majd átszökni egy embercsempész segítségével.

A képen látható Rio Grande-folyó fontos nemzetközi kereskedelmi zóna, egyben a legforgalmasabb illegális átkelőhely és a drogsempészek fő útvonala.

A Baylor és az Indianapolis Egyetem diákokból álló kutatócsoportja Mexikóból az USA-ba tartó illegális migránsok tetemeit exhumálja Brooks megyében, Texasban. Csak Brooks megyében legalább 129 migráns vesztette életét 2012-ben, legtöbbjük kiszáradás áldozata lett.

A képek forrása: John Moore, In: <http://www.theatlantic.com/infocus/2013/08/an-immigrants-journey/100573/>

Felhasznált irodalom

Bruhács János (1999): *Nemzetközi Jog II. Különös rész*, Dialóg-Campus, Budapest

Karoliny Eszter – Mohay Ágoston (2009): *A nemzetközi migráció jogi keretei*
http://www.ittvagyunk.eu/application/essay/37_1.pdf

L. Rédei Mária (2004): *Migráció az ezredfordulón: nagy befogadó országok*
http://geogr.elte.hu/ref/REF_Kiadvanyok/Migracio_az_ezredfordulon/RM_migracio_1-48_Eloszo_Fobbtrendek.pdf

L. Rédei Mária (2010): Amerikai migráció, Az Amerikai Egyesült Államokba történő bevándorlás In: Pap N. - Bali L.: *Fejezetek Amerika politikai földrajzából*, PTE, Pécs. pp. 75-104.

Lékó Zoltán (Szerk.) (2009): *A migrációs jog kézikönyve*, Complex Kiadó, Budapest

Pólyi Csaba (2011): A nemzetközi migráció néhány aktuális kérdése az új világrendben
In: *Tanulmányok a nemzetközi migráció köréből*, Alkotószerkesztő: Dr. Nyusztay László, Perfekt

Pólyi Csaba (2012): Kitekintés és reflexiók a nemzetközi migrációról, In: Tarrósy István – Glied Viktor – Keserű Dávid: *Új népvándorlás*, Publikon, Pécs

Szalkai Attila (2010): A kényszermigráció biztonságpolitikai kockázata a 21. század elején,
Nemzet és biztonság 2010. március

Dr. Szűcs Lászlóné – dr. Siska Katalin (2008): *Nemzetközi menekültjog, migráció és menedékjog a magyar és az uniós jogban* (kézirat), Debrecen

Internetes források

CEPAL (2010): *Infancia y migración internacional en América Latina y el Caribe*
<http://www.cepal.org/dds/noticias/desafios/7/42147/desafios-11-cepal-unicef.pdf>

Cuevas Barrón, G. (2013): *El papel de los parlamentos en la protección de los derechos de los niños, en particular los niños migrantes no acompañados, y en la prevención de su explotación en situaciones de guerra y de conflictos*. A/129/3(c)-R. Felszólalás Latin-Amerika és a Karib-térség Geopolitikai Csoportjának közgyűlésén, Genf, 2013. október 7-9.
<http://www.secretariagrulacuip.org/web/attachments/article/51/a-129-3-c-r.2-Informe%20Mexico%20-%20Comision%20III.pdf>

Dahl-Bredine, E. – Mary DeLore (szerk.) (2009) *Child Migration: The Detention and Repatriation of Unaccompanied Central American Children from Mexico*. Catholic Relief Services,
<http://www.crsprogramquality.org/storage/pubs/peacebuilding/LACRO%20Migration-final.pdf>

Davy, M. (2006) *The Central American Foreign Born in the United States*
<http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=385>

Le Goff, H.: *Niñas, niños y adolescentes migrantes extranjeros no acompañados en México*
<http://revistarayuela.ednica.org.mx/sites/default/files/Art.%20H%C3%A9l%C3%A8ne%20Le%20Goff.pdf>

International Organization for Migration – Human Rights of Migrant Children
http://publications.iom.int/bookstore/free/IML_15_EN.pdf

International Organization for Migration – *Unaccompanied Children on the Move*
http://publications.iom.int/bookstore/free/UAM%20Report_11812.pdf

Navin, C. (2004): *Female Education in Honduras: The Creation of a Community of Congruence for Women*
<http://www.maclester.edu/educationreform/reformcomposition/CinthiaSR.pdf>

RELAF (Red Latinoamericana de Acogimiento Familiar) (2011): *Niñez y adolescencia migrante: situación y marco para el cumplimiento de sus derechos humanos*
<http://www.relaf.org/DocumentoOctubre.pdf>

Ririki Intervención Social S.C (2012): *Niños, Niñas y Adolescentes Migrantes No Acompañados en México: Reporte para la discusión “Los derechos de los niños en el contexto de migración internacional”* para el Día de la Discusión General el 28 de Septiembre de 2012
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion2012/SubmissionsDGDMigration/AlianzaMX.pdf>

United Nations: *The Millennium Development Goals Report 2013*
http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report2013_pr_latam-car.pdf

UN General Assembly Human Rights Council (2010): *Study of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on challenges and best practices in the implementation of the international framework for the protection of the rights of the*

child in the context of migration

http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/15session/A.HRC.15.29_en.pdf

UNHCR Global Trends 2012 – Displacement The New 21st Century Challenge

http://unhcr.org/globaltrendsjune2013/UNHCR%20GLOBAL%20TRENDS%202012_V05.pdf

UNICEF (2011): *La Travesía – Migración e infancia*

http://www.unicef.org/mexico/spanish/Unicef_Migracion_web.pdf

Women s Refugee Commission (2012): *Forced from Home The Lost Boys and Girls of Central America* October 2012

<http://ebookbrowse.net/women-s-refugee-commission-forced-from-home-the-lost-boys-and-girls-of-central-america-october-2012-pdf-d423056232>